

ТАКРИЗ

ба автореферати Одилзода Дилбар Раҳим дар мавзуи «Шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика (педагогикаи халқӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.05. – Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 – педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ)

Сохибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон заминаҳои меъёрӣ-ҳукукии тарбияи ватандӯстиро таъмин намуда, мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстии шаҳрвандонро дар оила, муассисаҳои таҳсилоти ва ҷомеаи муосир муайян мекунад. Иҷрои мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ дар ҳамаи марҳилаҳои инкишофи кӯдакону наврасону ҷавонон чун бунёдгари ҷомеаи демократӣ раванди доимо амалкунанда, пешраванда буда, дар назария ва амалияи тарбиятии халқи тоҷик, таҳқиқотҳои илмӣ муосир мавриди истифодабарӣ бурданро талаб мекунад. Амалӣ гардондани мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ истифодаи таҷрибаи тарбиявии халқро, ки он дар педагогикаи халқӣ-этнопедагогикаро талаб мекунад.

Тарбияи ватандӯстӣ, ҳештаншиносию ҳудогоҳӣ ва ифтихори миллӣ ҷузъи асосии қори таълиму тарбияи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ маҳсуб меёбад ва яке аз самтҳои муҳими Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» ҷиҳати ҷалб намудани насли наврасу ҷавонон ба арзишҳои маънавияю ахлоқӣ, татбиқи амалии тарбияи миллӣ тавассути кулли фанҳои таълимӣ, ҳосатан, фанҳои силсилаи гуманитарӣ, табиатшиносию риёзӣ доништа шудааст.

Педагогикаи мардумӣ воситаи муассир ва таъсиррасонии тарбиявӣ буда, омилҳои муҳими тарбияи ҳудогоҳӣ, худшиносӣ, шаҳрвандӣ ва ватандӯстӣ буда, он хусусиятҳои миллӣ, халқӣ ва қавмиро дар худ таҷассум намуда, нерӯи таъсиррасонӣ ба рушди маънавӣ ахлоқии наврасону ҷавонон дар таҷрибаи бисёрҳазорсолаи халқ санҷида, такмил ёфтааст. Он муҳити иҷтимоиро таъмин менамояд, ки он ба ҳиссиёт, шуур ва рафтори наврасон, ки давраи гузариш аз кӯдакӣ ба наврасию ҷавониро паси сар менамоянд, хеле муҳим ва арзишманд мебошад.

Дар рисолаи пешниҳодшуда андешаҳо оид ба масоили назариявӣ ва методологӣ, баррасӣ ва муқоисаи вазъияту шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика баён шудааст.

Асоси таҳқиқоти унвонҷӯро баррасии озмоишҳои илмӣ равшаншиносии олимони ватанию хориҷӣ оид ба тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика ташкил додааст. Ҳалли масъалаи мазкурро унвонҷӯ дар натиҷаи қорҳои илмӣ назариявӣ ва амалӣ оид ба мавзуи мазкур дар муқаддима, ду боб ва ҷамъбасти он нишон додааст.

Диссертант мавзуеро барои таҳқиқоти диссертатсионӣ интихоб намудааст, ки муҳим ва муҳаббат аст, зеро аз муассисаҳои таълимӣ сар карда, ба ҳаёт омода намудани насли ҷавон қанолати тарбияи дурусти

ватандӯстии наврасонро таъмин намуда, ин арзиши олии иҷтимоиро дар замири худ парвариш менамоянд.

Бояд қайд кард, ки докталаб бо мақсади баррасии ҳаматарафаи мавзуи таҳқиқот адабиёту осори илмӣ олимону муҳаққиқони зиёди ватаниву хориҷиро омӯхта, вобаста ба мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳлилу таҳқиқ ва кор ба таври густурда мавриди истифода қарор додааст.

Дар муқаддима муҳимияти мавзуи таҳқиқот асоснок шуда, дастгоҳи илмӣ таҳқиқот муайян, мақсаду вазифаҳо ва фарзияи кор таҳия, озмоиш ва татбиқи натиҷаҳо ва масъалаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда мухтасар ва амиқ муайян карда шудаанд.

Падидаи навгонӣ ва бозёфти рисола ба он арзёбӣ мегардад, ки натиҷаҳои дар рисолаи илмӣ ба дастмада бештар нуқтаҳои илмӣ ба ҳисоб рафта, ҷанбаи назариявӣ амалии қори илмӣ, махсусан фарзияи илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшавандаро инъикос мекунанд. Аз ҷумла:

1. Андешаҳои концептуалӣ оид ба нақши тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути истифодаи омилҳои этнопедагогӣ тасдиқ гардиданд.

2. Дар раванди тарбияи ватандӯстии наврасон муҳимияти баҳисобгирии хусусиятҳои инкишофи психологӣ, педагогӣ ва иҷтимоии онҳо арзёбӣ гардид.

3. Иҷбот гардид, ки тарбияи ватандӯстӣ ва шаклгирии сифатҳои ватандӯстӣ дар этнопедагогикаи халқи тоҷик мавқеи қалбӣ дошта, дар ин раванд истифодаи зарбулмасалу мақолҳо, шинос намудан бо амалу симои қаҳрамонҳои гузаштаи халқи тоҷик мавқеи меҳварӣ ишғол карда метавонанд.

4. Роҳҳои гуногун ва самарабахши истифодаи этнопедагогика дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ, махсусан тарбияи ватандӯстии наврасон дар шакли барномаи иҷтимоӣ-педагогии “Тарбияи ватандӯстии наврасон бо истифода аз омилҳои этнопедагогӣ” таҳия ва самарабахшии он тасдиқ гардид.

5. Маълум гардид, ки этнопедагогикаи халқи тоҷикро дар ҳамаи ҷорабиниҳои таълиму тарбиявӣ истифода бурда, дар ташаккули сифатҳои ватандӯстонаи наврасон истифода бурдан арзишманд мебошад.

6. Дар заминаи таҳқиқоти назариявӣ ва корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ тавсияҳои психологӣ-педагогӣ қоркард ва пешниҳод гардид, ки онҳоро омӯзгорони муассисаҳои таҳсилотӣ ва волидон метавонанд бо таври эҷодӣ дар шароитҳои гуногуни иҷтимоӣ ва педагогӣ истифода бурда метавонанд.

Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот. Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот иборат аз он аст, ки барои васеъ гардонидани донишҳои назариявӣ оид ба ташаккули донишҳои этнопедагогӣ, истифодабарии онҳо дар тарбияи ҳисси ватандӯстии хонандагони наврас дар шароитҳои иҷтимоӣ педагогии муассисаҳои таҳсилотӣ, хонавода, роҳу усулҳои истифодаи унсурҳои этнопедагогӣ дар раванди дарки мафҳуми Ватан, ватандӯстӣ,

донистани таърихи кишвар, анъанаҳо, муқаддасот, худшиносии миллӣ, дарки асосҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ давлат, дарки мазмуну мафҳуми Истиқлолият, эҳтироми Ватан, қаҳрамонони халқи тоҷик ва ғайра дар низомии тарбия мусоидат менамоянд. Инчунин дар заминаи таҳқиқотҳои илмӣ олимони муосир хусусиятҳои тарбия ва ташаккули ватандӯстӣ дар наврасон аз нигоҳи миллӣ баррасӣ карда шудааст, ки бояд онҳоро омӯзгорону волидон дар давраи гузариши кӯдакон ба аёми камолоти наврасӣ ба ҳисоб гиранд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он зоҳир мешавад, ки маълумоти андӯхта ва бадастовардашуда дар самти тарбияи ватандӯстии хонандагони наврас дар мураттаб сохтани барнома ва технологияи ташаккули арзишҳои ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилотӣ ва ҳатто донишҷӯёни МТОК дар раванди таҳсилот, муҳити хонавода мавриди истифодабарӣ қарор гирифта, омӯзгорон онҳоро барои тарбияи меҳру муҳаббат ва эҳтиром ба Ватан, ташаккули сифатҳои ватандӯстӣ парваришу пайгирӣ менамоянд. Муайян ва мураттаб сохтани тавсияҳои амалӣ ва амалигардонии донишҳои ҳосилкарда доир ба тарбияи ватандӯстӣ тавассути омилҳои этнопедагогӣ (педагогикаи халқӣ) дар шаклҳои семинарҳои омӯзишӣ, экскурсияҳо доир ба таъриху табиати кишвар, сайри табиати зебо ба кӯҳу саҳрои кишвар, викторинаҳои омӯзишӣ, саволу ҷавобҳои ҷолиби ҷуғрофӣ, таърихӣ-кишваршиносӣ истифода шуда метавонанд. Дар қори таҳқиқотӣ маҷмӯи шароиту имкониятҳои истифодаи омилҳои этнопедагогӣ дар тарбияи ватандӯстии наврасон пешниҳод гардидаанд, ки аз онҳо омӯзгорони муассисаҳои таҳсилотӣ, волидон истифода бурда, сатҳу сифати фаъолияти худро дар тарбияи сифатҳои маънавӣ-ахлоқии насли наврас тағйиру такмил медиҳанд. Унвонҷӯён, магистрҳо, донишҷӯён ҳангоми навиштани қорҳои диссертационӣ, магистрӣ, рисолаҳои ҳатм, дастурҳои таълимӣ, монография ва ғайра, инчунин омӯхтани фанҳои синфи педагогӣ, психологӣ истифода мебаранд.

Дар муқаддима зарурияти аҳамияти мавзӯи таҳқиқот ва дараҷаи омӯзиши он, асосҳои назариявӣ методологӣ ва усулҳои таҳқиқот, аҳамияти назариявӣ амалӣ ва нағзониҳои илмӣ таҳқиқот асоснок карда шуда, фарзия, мақсаду вазифаҳо ва объекту предмети таҳқиқот муайян гардидаанд.

Дар боби якум “Тарбияи ватандӯстӣ ҳамчун масъалаи иҷтимоӣ ва психологӣ-педагогӣ” масъалаҳои асосҳои назариявӣ, педагогӣ ва методологии тарбияи ватандӯстии наврасон дар ҷомеаи муосир ва этнопедагогика (педагогикаи халқӣ) ҳамчун воситаи тарбияи ватандӯстӣ баррасӣ гардидааст. Дар боби маъзур баён гардидааст, ки Тоҷикистон ҳамчун кишвари соҳибистиқлол, ягона, демократӣ ва дунявӣ дар ҷомеаи муосири ҷаҳонӣ шинохта шудааст ва ба раванди ягонаи ҷаҳонишавӣ ворид гардидааст.

Унвонҷӯ қайд мекунад, ки арзишмандии этнопедагогика (педагогикаи халқӣ) аз он бармеояд, ки он аз ҳаёти ҳаррӯзаи халқ сарчашма гирифта, орзую умедҳои ӯро фарогир аст. Зикр мегардад, ки

омилҳои этнопедагогӣ неруи таъсиррасонӣ ба ҳиссиётҳои ватандӯстӣ, шуури ахлоқӣ ва худшиносии худогоҳии миллию ҳештаншиносиро доранд. Ҳар як инсон аз рӯзи ба дунё омадан ва тамоми умр дар хонавода, мактаб ва ҷомеа дар муҳити маънавию моддӣ, иҷтимоию сиёсии этнопедагогӣ ва этнофарҳангӣ зиндагӣ менамояд.

Дар боби дуюм “Ватандӯстӣ ҳамчун сифати маънавӣ-ахлоқӣ ва хусусиятҳои тарбияи он дар наврасон” масъалаҳои ватандӯстӣ ҳамчун сифати ахлоқӣ-маънавӣ дар давраи наврасии хонандагон, хусусиятҳои тарбия ва ташаккули ватандӯстӣ дар наврасон мавриди таҳқиқ қарор ёфтааст.

Таҳлили сарчашмаҳои илмӣ фалсафӣ, таърихӣ, адабӣ, психологӣ, педагогӣ, фарҳангӣ ва ғайра нишон медиҳанд, ки медагогикаи халқӣ дар пайдоиш, рушд, таҳаввули ғояву андешаҳои ватандӯстӣ нақши муҳим доранд. Қисми зиёди панду андарзҳои онҳо ҳамчун омили муҳими таъсиррасонӣ ба ҳиссиёт, шуур ва рафтори насли наврас нақши арзишманд дошта, дар садсолаҳои гузашта ва имрӯза низ ҳамчун ғоя, моли тарбиявии мардум шуда хизмат менамоянд.

Боби сеюми диссертатсия “Технологияи истифодаи этнопедагогика (педагогикаи халқӣ) дар тарбияи ватандӯстии наврасон” масъалаи вазъи истифодаи омилҳои этнопедагогӣ дар тарбияи ватандӯстии наврасон дар муассисаҳои таҳсилоти мавриди баҳс қарор дода, натиҷаи корҳои таҷрибавӣ-озмоиширо ҷамъбаст ва хулосабарорӣ намудааст.

Муҳаққиқ дар қисмати озмоишии кори таҳқиқотӣ шаклҳо, роҳҳо ва тарзу усулҳоро роҳандозӣ кардааст, ки дар пайи сохтани ин масъала шароити мусоидро фароҳам оварад.

Ба андешаи муҳаққиқ дар иртибот бо масъалаи мавриди таҳқиқ қарор додани ташаккули шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути педагогикаи халқӣ, инкишофи арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ яке аз стратегияҳои муҳимтарини илми педагогика маҳсуб меёбад.

Дар кори илмӣ-таҳқиқотии диссертант нуқтаҳои назари илмӣ-методологӣ ва асосҳои назариявии тарроҳии технологияҳои ба ташаккули муносибати арзишнок нисбат ба тарбияи ватандӯстӣ нигаронидашуда муайян карда шудааст. Тавсияҳои пешниҳоднамудаи диссертант тақмили раванди тарбияи ватандӯстиро таъмин мекунад.

Аз таҳлили кори таҳқиқотӣ маълум мегардад, ки довталаб ба мақсадҳои таҳқиқот комёб шуда, вазифаҳои дар назди таҳқиқоти диссертатсионӣ гузоштаро ҳаллу фасл кардааст.

Автореферати диссертатсия ба талабот ҷавобгӯ мебошад ва муҳтавои муҳтасари диссертатсияро ифода мекунад. Мақолаҳои дар нашрияҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чопнамудаи муаллиф мазмунӣ таҳқиқотро инъикос мекунад.

Натиҷаҳои ба дастмадаи муҳаққиқ, эътимодноӣ, ҳулосаву тавсияҳои методӣ аз ҷиҳати илмӣ – методӣ дар қори илми таҳқиқоти иҷтимоӣ асоснок карда шудаанд.

Вале барои боз ҳам беҳтар гардидани мазмуну муҳтавои қори таҳқиқотӣ баъзе тавсияҳои хешро пешниҳод менамоем:

1. Хуб мешуд, ки дар қори таҳқиқотӣ вазифаҳои волидайн мушаххас карда мешуд ва ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва волидайн дар тарбияи ватандӯстӣ васеътар кушода дода мешуд.

2. Дар қори таҳқиқотӣ баъзе ғалатҳои техникӣ мушоҳида мегардад, ки ислоҳи онҳо зарур мебошад.

Ҳулоса, диссертатсияи Одилзода Дилбар Раҳим дар мавзӯи «Шароитҳои иҷтимоӣ-педагогӣ тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика (педагогикаи халқӣ)» ба талаботи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267) ва Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдории диссертатсияҳо барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯи ихтисос, номзади илм ва доктори илм, авторефератҳо ва мақолаҳои илмӣ чопшуда доир ба мавзӯи диссертатсия ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.05. – Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 – педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ) мебошад.

Доктори илмҳои педагогӣ,
профессори кафедраи педагогикаи иҷтимоӣ
ва касбии МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Бобочон Ғафуров”

Сабури Хайрулло
Мирзозода

Маълумот барои тамос:

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вилояти Суғд, ш. Хучанд, гузаргоҳи Мавлонбеков 1.
Телефон: +992 92 847 76 07. e-mail: saburov.67@mail.ru

Имзои Сабури Хайрулло Мирзозодаро тасдиқ мекунам.

Сардори РК ва КМ-и МДТ “Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи академик
Бобочон Ғафуров”

Сайдуллозода З.С.

28.05.2025